

Macbeth

Pyhäjoen lukio, lukuvuosi 2002-2003, äidinkielen kurssi Taiteesta omaan ilmaisuun

Macbeth lienee Shakespearen syvällisin psykologinen näytelmä

Viime marraskuussa Pyhäjoen lukion äidinkielen 2. pakollisella kurssilla - Taiteesta omaan ilmaisuun - opiskelevat nuoret matkasivat Vaasan kaupunginteatteriin katsomaan Jotaarkka Pennasen ohjaamaa Shakespearen *Macbethia*. Kurssin tavoitteena oli tutustua tähän Shakespearen näytelmään mahdollisimman monipuolisesti; opiskelijat opettelivatkin lukemaan Roman Polanskin ja Akira Kurosawan ohjaamia elokuvia, Ralf Långbackan ohjaamaa ja Verdin säveltämää oopperaa ja Petri Hiltusen piirtämää sarjakuvavasovitusta. William Shakespearen synkin näytelmä kääntyi taiteilijoiden käsittelyssä monenlaisiksi sovituksiksi. Vaikka tarina sijoittuu keskiaikaan, se löytää myös hyvin nykypäivän kitkeriä huomioita yksittäisten ihmisten ja valtarakenteiden toiminnasta. Valta sokaisee sielun ja mielen hävittämällä inhimillisyyden ja kyvyn rakastaa. *Macbethin* ja *Ladynsa kohtaloa* seurattua tekee mieli kehottaa katsomaan maailmaa toisin silmin.

Opiskelija Ninetta Nätkin on haastatellut teatteriesityksen ohjaajaa Jotaarkka Pennasta; Kati Virkkunen pääsi Vaasan kaupunginteatterin kullisten taakse katsomaan, miten syntyivät *Lady Macbethin* (pyhäjokissyntyisen Karoliina Kudjoin) kampausta ja meikkiä. Kurssin yhtenä tuotoksena jokainen opiskelija kirjoitti *Macbethiin* liittyvän esseeseen. Olemme koonneet osioita niiden opiskelijoiden esseistä, jotka ovat koskettaneet. Ylioppilastutkintolautakunta sanookin arviointiohjeissaan: "Parhaimmillaan ylimmän tason suoritus tarjoaa lukijalle elämyksen. Se on aito, pakoton ja uskottava. Tulkinta on oivaltavaa ja syvällistä ja luo uusia yhteyksiä asioiden välille. Kokonaisuus on mieleenpainuva ja ehkä koskettavakin."

Lehden kuvat: Jyrki Tervo
Taitto: Simo Rajaniemi

Jotaarkka Pennanen avaamassa Macbethin kiemuroita yleisölle

Jotaarkka Pennanen kiinnostus Shakespearen syntyi jo nuorena, 11-vuotiaana poikana. Hän pääsi isänsä mukana Venäjälle katsomaan Shakespearen *Hamletia*, ja *Hamletin* rooli teki häneen suuren vaikutuksen.

Pennanen ei ollut ollenkaan ajatellut ohjata *Macbethia*, koska se tuntui jotenkin mustavalkoiselta. Elokuvaestetiikan päivillä Lahdessa hän piti luennon Shakespearesta ja Kurosawasta, joka on tehnyt *Macbethista* kertovan elokuvan, *Seitsemän linna*. "Lueskellessani näytelmää uudelleen ja kun maailmantilanne oli kiristynyt, näytelmä avautui minulle. Näin valtataistelun, joka siinä käydään ja sen miten valta turmelee vallassa olijan laajempaan kuin pelkkänä sotana. Näin meidän kilpayhteiskunnassa *Macbethin* yhtä paljon juppina kuin soturina", Pennanen kertoo näkemyksiään. Hän päätti myös, ettei tuo näytelmää väkivaltaisena nykyaikailmaan, vaan hän kuvasi kaikki sotakohtaukset viitteellisesti, kirikkaasti ja tyyli-tellysti. Näin syntyi pohja Pennanen tulkinnalle *Macbethista*.

Ohjaus on ongelmia ja yhteistyötä

Pennanen kertoo käyneensä useita keskusteluja näyttelijöiden kanssa näytelmästä, varsinkin pääosien esittäjien: "Teatterihan on kollektiivista taidetta. Ohjaaja on kuin laivan kapteeni, joka näyttää suunnan. Hän ohjaa laivan liikettä, mutta teos syntyy yhteistyössä muiden kanssa." Koko ohjaus on eräänlainen yhteistyöprosessi; eri tekijät, näyttelijät, lavastajat ja säveltäjät, tuovat siihen mukaan erilaisia, uusia asioita.

Jokaisen näytelmän ohjauksessa on myös paljon ongelmia, ja ohjaajan tehtävä on kertoa näytelmä mahdollisimman selkeästi ja saada se elämään. Koska ohjaaminen on aina vuorovaikutusta näyttelijöiden kanssa, saa ohjaaja usein selvittää omia näkemyksiään näyttelijöille, että saataisiin tärkeimmät seikat esille. Ohjaaja joutuu sitten monta kertaa tekemään työtä sillä tavalla, että saa toisenkin ihmisen ymmärtämään sen ajatuksen, minkä yrittää saada esille. "Ei riitä, että ohjaaja ymmärtää, vaan näyttelijä on saata-va myös ymmärtämään se. Minusta tämä vitsi kuvaa hyvin ohjaajan työtä: Opettaja kertoo toiselle opettajalle: -Ajattele minkälaisia oppilaita minulla on. Minä kerron niille sen asian kerran, ei ne ymmärrä. Minä kerron sen asian niille toisen kerran, eikä ne ymmärrä. Minä kerron sen niille kolmannen kerran ja jo it-

sekin ymmärrän sen ja ne ei vaan ymmärrä", Pennanen kuvaa hymyillen työtään.

Macbeth ja lady Macbeth

"Minun tulkinnassani *Macbethia* ja *lady Macbethia* voi käsitellä monella tavalla", kertoo Pennanen. Molemmat päähenkilöistä ovat suhteellisen nuoria, *lady* on hiukan vanhempi ja kokeneempi. "Macbeth on nuori ja korea. Hän haluaa ylöspäin periaatteessa laillisin keinoin, mutta vallanhimo on kuitenkin niin suuri, että sen takia hän on houkuteltavissa myös laittomiin keinoihin. *Ladylla* on mahdollisuus päteä ja myös hän on erittäin vallanhaluinen ja uratiainen, mutta hänen ainoa mahdollisuutensa on nousta miehensä kautta ja sen takia hän houkuttelee *Macbethia* sille tielle. Ei voi sanoa, että ilman *lady Macbethia* ei olisi sortunut laittomuuteen ja murhiin, koska periaatteessa *Macbethilla* oli se halu olemassa itsellään. Sen huomaa hänen dialogeistaan. *Lady* toimii vain moottorina, joka työntää *Macbethia*, Pennanen kuvailee näytelmän päähenkilöitä.

"Täytyy muistaa, että tämä rajaviiva laillisen ja laittoman toiminnan välillä on tänä päivänäkin hyvin hämärä. Esimerkiksi ero yksityisen terrorin ja valtion armeijan harjoittaman terrorin välillä on kuin veteen piirretty viiva. Samoin myös liike-elämässä laillisen ja laittoman välillä on veteen piirretty viiva. Ja kun sen ylittää kerran, sieltä ei enää pääsekään takaisin. Ja tavallaan *Macbeth* kertoo tästä rajan ylittämisestä ja mitä ihmiselle tapahtuu. Ensiksi ihminen haluaa itse ja lopulta teot aiheuttavat kierteen, jossa ihminen ei oikeastaan voi muuta kuin seurata niitä", Pennanen kertoo näytelmän teemasta. "Maailmantilanne on tällä hetkellä sellainen, että tätä veteen piirrettyä viivaa rikotaan yhä useammin", pohtii Pennanen ohjauksen ajankohdasta.

Itse Jotaarkka Pennanen on käynyt katsomassa näytelmän kolmesti. "Eka kerta oli ensi-illassa ja sitten olen ollut valvomassa. On ohjaajan velvollisuus katsoa, että esitys pitää kutinsa", Pennanen hymähtää.

Miksi Macbeth elää taiteessa?

Hyvä kirjallisuus tai näytelmä kertoo elämästä jotain sellaista, mitä ei voi mistään tietokirjasta lukea, koska tietokirja käsittelee vain jotain aluetta tai paikkaa, eikä koskaan esittele elämää kokonaisuutena. "Sen sijaan taide käsittelee elämää kokonaisuutena ja esittelee ihmisen suhdetta elämään, ihmistä/henkilöä elämässä. Hyvässä taiteessa teemat ovat laajoja ja syviä. Ne toistuvat eri aikoina jatkuvasti. Välillä saattaa käydä niin, että ne jäävät unohtuiksi, mutta palaavat taas eri aikoina pinnalle", Pennanen perustelee.

Klassikoita ovat ne kirjat ja näytelmät, jotka uhmaavat omaa aikaansa. Eri aikoina kirjoja/näytelmiä voidaan katsoa eri näkökulmasta ja sen mukaan painotetaan joitakin eri asioita. Kokonaisuus, ihmisen suhteessa ympäristöönsä, aikaansa, elää siellä kuitenkin, mutta vain erillä lailla painotettuna. "Voin puhua vaikka kuinka viisaasti *Macbethista*, mutta en ikinä pysty kor-

vaamaan sitä näytelmää, enkä itse ikinä pysty korvaamaan Shakespearea", Pennanen toteaa.

Teatterin tarkoitus

"Mielestäni parhaiten teatterin tehtävää kuvaa Shakespearen *Hamlet*. *Hamlet* sanoo näyttelijöille, että teatterin tehtävänä on olla ikään kuin peili, joka näyttää hyvälle sen omat kasvot ja pahalle sen omat piirteet ja koko aikakaudelle koko aikakauden henget ja tavat. Tämä myös erottaa eurooppalaisen elokuvan amerikkalaisesta elokuvasta. Eurooppalaisessa taiteessa teatteri- ja elokuvataiteen tehtävänä on toimia peilinä, joka heijastaa yhteiskuntaa ja ihmisiä. Siinä mielessä on aina pidetty sellainen totuudellisuuden pyrkimys. Amerikassa korostetaan voimakkaasti elokuvan teollista puolta. Elokuva on fiktio, jolla ei ole välttämättä mitään tekemistä todellisuuden kanssa", Pennanen vielä selventää lopuksi.

Ninetta Nätkin

“Ei, ei valkene se aamu!”

Lady Macbethin vallanhimo on varmaan ollut koko elämänsä ajan piilossa oleva luonteenpiirre, joka tuli esiin, kun hän sai mieheltänsä kirjeen, jossa Macbeth kertoi suuren uutisen. “Kun seisoin siinä ihmeissäni, kuninkaan edustajat saapuivat ja puhuttelivat minua Cawdorin herraksi. Tuolla samalla arvonimellä olivat noidat jo minua tervehtineet, ja tervehdykseen oli sisältynyt vihje tulevasta tapahtumista, sillä muistan niiden sanoneen: “Terve, tuleva kuninkaamme.” Lady Macbeth innostui tästä ja alkoi heti miettiä, kestäkö toisen luonne. Hän käyttäytyi kuin monet valtiaat ja mietti, oliko joku, tässä tapauksessa Macbeth, heikko lenkki. Hän siis tiesi tässä vaiheessa, mitä halusi ja miten hän saavuttaisi sen. Miten hän tiesi, mitä pitäisi tehdä? Ei hän osannut ennustaa tai mitään, mutta kun tietty luonteenpiirre tai jokin sen suuntainen saa valtaansa, tässä tapauksessa vallanhimo, niin sitä jotenkin menee hurmukseen ja silloin kyllä tietää, mitä pitää tehdä. Se ei ole pelkästään tunne, että ‘minä tiedän’, vaan se on myös eräänlainen tila, ainakin Lady Macbethilla. Kun on sellaisessa tilassa, ei pysty ajattelemaan muita ajatuksia. Mielessä on vain yksi asia.

Näyttelijä Karoliina Kudjoi kertoo, että hän pystyi samaistumaan helposti Lady Macbethin rooliin, sillä hän löysi samanlaisia piirteitä itsestään. Hän toivoikin jonkun samaistuvan Ladyyn ja kulkevan Ladynt matkan teatteriesityksen aikana. Jos me kaikki alkaisimme etsiä, niin voisi arvata, että suurimmalla osalla kävisi samalla lailla kuin Karoliinalle. Lukija ja katsoja löytäisi samoja piirteitä. Mitä tämä kertoo Lady Macbethista? Se kertoo sen, että Lady on myös ihminen kaikkien kamaluuksien keskellä, hän on inhimillinen. Hän ei ole pelkästään raakaverinen murhaaja.

Lopputuloksen kaikki varmaan tietävät, useiden murhien kautta omaan kuolemaan, itsemurhaan Ladynt tapauksessa. Miksi hän teki itsemurhan? Hän osasi manipuloida miestänsä, tiesi tämän heikkoudet, mutta hän ei osannut arvioida omia kykyjään. Hän ei tiennyt, missä menee oman sietokyvyn raja. Raja tuli lopulta vastaan, eikä silloin voinut perua enää mitään. Se oli hänen oma valintansa, vallanhimon, pirun auttaessa.

Kati Virkkunen

Karoliina Kudjoi Vaasassa Lady Macbethinä

Pyhäjokinen Karoliina Kudjoi on pääosassa Vaasan kaupunginteatterin 60-vuotisjuhlanäytelmässä Macbeth. Hänen vastanäyttelijänään toimii Johannes Lahtela, ja esityksen on ohjannut Jotaarkka Pennanen. Alkuperäisen version Macbethista on kirjoittanut William Shakespeare, joka on tunnettu muun muassa näytelmistään Romeo ja Julia, Othello ja Hamlet. Vaasan kaupunginteatterissa on käytössä Matti Rossin tekemä suomenmenos. Macbeth on tunnettu klassikko, jota esitetään ympäri maailmaa, koska se on aina ajankohtainen. Näytelmä ei jätä ketään kylmäksi.

Karoliina kuvailee Lady Macbethia taitavaksi, älykkääksi ja vallanhimoiseksi ihmiseksi. Ja kun lopulta saa mitä haluaa, on synnintunto liian raskas kannettavaksi. Vaikka heidän avioliittonsa oli järjestetty, rakasti Lady Macbeth miestänsä ja heidän välillään vallitsi syvä keskinäinen luottamus ja kunnioitus. Lady Macbeth oli avioliitossa se määrävä ja vanhempi osapuoli, ja

tätä hän käyttikin useasti hyväkseen. Hän tiesi miehensä heikkoudet ja osasi näiden avulla tarvittaessa alistaa toisen omaan tahtoonsa. Kenties tragediaa ei olisi koskaan tapahtunut, jos Lady Macbeth ei olisi ollut niin

vallanhimoinen.

Karoliina toteaa olevansa tyytyväinen Matti Rossin suomenmenokseen. Hän oli todella helpotunut, kun sai tietää, että he käyttäisivät Matti Rossin versiota, sillä hän oli lukenut aikaisemmin Paavo Cajanderin version, jota hän piti vaikealukuisena. Hän sanoo myös kaipaavansa joissakin kohdissa Rossin runollisuuden tilalle Cajanderin vanhanaikaisempaa tekstiä.

Karoliina on esittänyt Lady Macbethia noin 20 kertaa. Näytelmää voisi verrata tauluun. Ohjaaja on taiteilija, joka on tehnyt näytelmän kehykset. Kehykset määräävät, missä puitteissa voi tehdä näytelmään muutoksia.

Rooliaan hän pitää rakkaimpana, mutta hankalimpana, aikaisemmin hän oli esittänyt vain

pikku tyttöjen rooleja, joten tämä oli suuri askel eteenpäin. Hän ei sano pahemmin jännittävänsä, pientä kutinaa vatsan pohjalla aina on. Ja jos kovin hirveänä jännittää, hän tekee hengitysharjoituksia muiden rutiinien lisäksi.

Näyttelijöillä ei ole varanäyttelijöitä, mutta jos oikein paha tilanne syntyy, on aina joku joka on opetellut vuorosanat ulkoa. Tähän ei kuitenkaan pidä luottaa 100%. Näytelmiä ei noin vain voi perua, joten esityksiin näyttelijät tulevat, vaikka olisivat kuinka pää kipeänä. Ei sovi soittaa vähän ennen esitystä: “En voi tulla, kun on vähän paha olo.” Näyttelijät tulevat töihin vaikka toinen jalka haudassa.

Kati Virkkunen

Anna Sarpola

Kuoleman riivaamat, mutta kuitenkin kuolematomat

Macbeth ei ole ainoa, joka tuntee syllisyyttä sisimmässään. Lady Macbeth tuntee myös. Päällepäin hän on kuitenkin vahva ja luja luonne. Hän on luonteeltaan miestänsä paljon vahvempi ja siksi pystyy hallitsemaan tätä. Kuitenkin hänen sisimmästään on kaikki palanut poroksi lukuun ottamatta vallanhimoa. Lady on tyhjä. Syllisyys ei kuvastu Ladynt päiväsaikaan, vaan yöllä. Kamarinainen on huolissaan hänestä ja kutsuu lääkärin. He näkevät Ladynt ikään kuin pesemässä käsiään ja kuulevat tämän sanovan: “Tuossa on vielä tahra. Pois siitä, kirottu läiskä! Pois minä sanon, pois! Yksi, kaksi. On siis aika tehdä se. Helvetissä on pimeää! Hävetkää teidän korkeutenne, hävetkää! Olette muka soturi ja pelkäätte. Miksi me pelkäisimme, ei se tule ilmi, ja vaikka tulisi, meille ei kukaan mahda mitään. Kuka olisi uskonut, että vanhassa miehessä voi olla niin paljon verta?” Hän siis käy läpi kaikkea kokemaansa vain unissaan. Lopulta hän ei löydä enää pakotietä ulos oman itsensä kammiosta, vaan murtuu ja tekee itsemurhan.

Macbeth - sitä saa, mitä tilaa

400 vuotta sitten kirjailija nimeltä William Shakespeare kirjoitti näytelmän Macbeth. Näytelmä elää yhä, kuten muutkin Shakespearen teokset, ja se on esitetty monella eri tavalla. Muun muassa oopperat, elokuvat ja animaatiot ovat olleet suosittuja. Shakespearen erotti muista suurista kirjailijoista se, että hän ei ollut opiskellut mitään aiheeseen liittyvää ja siksi oppineet väheksyivät häntä.

1100-luvun Skotlanti, linnoja, suuria kuninkaita ja sotapäälliköitä. Yksi sotapäälliköistä on kunnianhimoinen Macbeth, jonka vaimokaan ei vaatimattomimpiin ihmisiin kuulu. Nämä ihmiset eivät pidä matalaa profiilia. He haluavat valtaa, ja kenellä sitä on enemmän kuin kuninkaalla? Vallan saamiseksi täytyy tappaa, murhien peittelyksi täytyy tappaa ja ympyrä sulkeutuu.

Näytelmä on erittäin raskasmielinen ja väkivaltainen. Se herättää suuria tunteita ja siitä teatterissa onkin kyse. Onneksi Vaasan kaupunginteatterin esittämä Macbeth ei sisältänyt raa-

kaa väkivaltaa paljoakaan, useimmat taistelukohtaukset esitettiin tanssimaisesti ja “hidastetuna”, ilman miekkojen kolinaa. Tunteita näytelmä kylläkin herätti! Esitystä on keuhuttu lehdissä suunnilleen maasta taivasiin, joten odotukseni olivat aikamoisen suuret. Ennen esitystä ryhmämme sai jutella Lady Macbethiä esittävän Karoliina Kudjoinkanssa, mikä oli todella mielenkiintoista. Kudjoi kertoi näyttelimestä ei ihminen selviä menettämättä mielenterveyttään. Lady Macbeth “pesee” verta käsistään unissaankin ja yrittää siten pestä kätensä murhasta. Mutta siinä hän ei onnistu, ja lopulta ainoa keino, jolla hän voi paeta syllisyyttään, on murhata myös itsensä. Macbeth näkee jatku-

vasti näkyjä, murhaamiensa tovereiden ruumiita ja oudosti tanssivia juhlijointa. Ladynt surmattua itsensä Macbeth sanoo: “Miksi nyt, miksei myöhemmin, kun on aikaa surra?” Tästä viimeistään huomaa, kuinka tunteeton, sokea ja hullu Macbethista oli tullut ja kuinka älyttömäksi homma oli mennyt. Haluaakohan Shakespeare tällä sanoa, että jopa pahatkaan ihmiset eivät ole läpeensä pahoja. He eivät pysty selvittämään hirveitä tekojaan mielessään tuntematta syllisyyttä, elleivät sitten ole totaalisen sairaita.

Erilaisia mielipiteitä ja ajatuksia näytelmästä herää paljonkin, koska Shakespeare oli nerokas kirjailija eikä tehnyt näytelmistään itsestään selviä. Hän jätti katsojalle tulkinnanvaraa, mikä on tärkeää. Suomentaja Rossi on sanonut: “Macbeth on huono näytelmä. Se on täynnä epä johdonmukaisuuksia, aikavirheitä, kömpelöitä kohtauksia ja latteaa henkilökuvausta. Mutta se on upea runo.”

Liisa Haataja

Pahuus kietoutuu kaikkeen

Musiikilla on valtavan suuri merkitys oopperassa. Musiikki on oopperan kieli. Musiikki kuvastaa kaikkia ja kaikkea. Ihmisiä, tunteita, ympäristöä... Ooppera alkaa rumpujen ja torvien jyrähdyksellä. Jo alku kielii voimasta ja pahasta. Pahuudesta kertovat fanfaariäännet, naisen kirkuvaääniset sopraanoaariat, miesten voimakas, enteilevä, jyräjävä

laulu, rumpujen yhtäkkinen pauke ja ennustajanoitien nopea-temppoinen hento, mutta paha-aistiva sävelkulku ja heidän sykkyräyksellinen laulunsaa. Aluksi Macbethin, **Jorma Hynnisen** saapumisesta kertoo nopeatempoisen jousisäestys, mutta juonen edetessä verisemmäksi hänen tunnusmusiikkinsa muuttuu pelokkaan jyrähtelevästä vaihte-

vaksi alakuloisuutta ja ristiriitoja kuvaavaksi. Laulun sävy vaihtelee koko ajan hiljaisesta voimakkaaseen kertoen Macbethin ristiriitaisesta sisimmästä. Kun Macbeth on menossa murhaamaan Duncania, yhtäkkiä pamahtavat rummut ja fanfaarit Macbethin alkaessa nähdä näkyjä. Hän pelkää. Hiljaisesta jousimusiikista kumpuavat pienetkin ny-

anssit saavat hänet hätkähtämään ja kavahtamaan. Murhan jälkeen Macbethin saapuessa lavalle torvet puhaltavat alakuloista, rauhallista, surullista melodiaa. Macbeth laulaa hetkeä ennen kuolemaansa hiljaisen valitusariaan, jota vastaavia sanoja ei ole ollenkaan käsikirjoituksessa. **Cynthia Makriksen** esittämää Lady Macbethia kuvaava musiikki on kiihtyvätempoista, todella korkeaa, aggressiivista aariaa, jonka säestyksenä on pelkät jousisoitimet. Kun lady tappaa puolisoaan, musiikki on iloisista, kevyttä ja hyppelevätempoista. Lähestyessään itsemurhaansa vaellellessaan pimeissä holveissa **Leif Segerstramin** johtaman Oopperajuhlaorkesterin musisointi on

hiljaista, alakuloista, pelottavaa ja jotenkin kuin syleilee ja ympäröi haurasta lady Macbethia. Hän laulaa viimeisen aariaansa äärimmäisen korkealta, välillä aggressiivisesti, mutta päättää sen liukuvaan laskuun alas joustensa säestämänä. Musiikin tehokkeinoina ovat myös sanojen ja ääniteiden toisto hienorakenteisissa melodioissa ja duetot. Mahtavat joukkolaulut kertovat myös vi-

hastaa pahaan kohtaan. Ooppera päättyy rummutukseen ja fanfaareihin, mutta iloisiin sävelmiin. Paha on tuhottu myös musiikilla. Oopperan lavastus on pelkistettyä, tummaa, synkkää ja kolokoa. Lavastuksen ja puvustuksen on tehnyt **Anneli Qveflander**. Sekä käsikirjoituksessa että oopperassa on tehokkeita, myyttisiä hahmoja ja pahuuden symboleita. Ooppera alkaa, kun kultainen, iso kruunu makaa lavalla ja alkaa hitaasti kohota sumunsaetessa. Sen alta paljastuvat noidat inhottavine, sysäysmäisine liikkeineen. He kiemurtelevat ja hyppivät, ja kaikki heidän liikkeessään kuvaa paha. Kruunu nousee ylös koko näytelmän yläpuolelle, valta hallitsee Macbeth -oopperaa. Karvaisilla, repaleisilla noidilla on merkittävä osa koko esityksessä ja vallan liittoutuessa pahan kanssa. Aina kun he saapuvat, jyrisee ukkonen ja salamoit ja rummut paukkuvat. Noitien manatessa paholaista usvaisen padan ympäriltä nousee ensin verinen sotilaan pää, seuraavaksi kauttaaltaan verinen lapsi ja viimeiseksi valkoinen papitar. Kaikki murhat ja paha tapahtuu yöllä pöllön huutaessa, sirkkojen sirittäessä, kivien liikkeessä, puiden puhuessa ja pahanonnenlintujen vaikertessa, näin käsikirjoituksessa kuvataan murhatilanteiden aikaa ja ympäristöä. Oopperassa lady Macbethin puvun väri vaihtuu valko-

Emilia Heikkilä

Macbeth ei nuku enää koskaan

Macbeth oli mielestäni aika lailla yöhön ja uneen painottuva näytelmä. Yö ja synkkyys olivat koko ajan näytelmässä läsnä, vaikka olikin päivä, oli silti pimeää ja tällä ehkä pyrittiin kuvaamaan näytelmän pääosien esittäjien synkkiä mielenmaisemia. Macbeth näytelmän monet kohtaukset oli sijoitettu yölliseen aikaan, ja se antoi tietynlaista salamyhkäisyyttä esimerkiksi Macbethin ja Lady Macbethin murhatöihin. Uni oli myös suuri osa näytelmää, sillä sanotaan, että ensimmäisen murhansa aikana Macbeth murhasi myös unen, eikä hän kykenisi nukkumaan enää koskaan. Murhatessaan kuningas Duncania hän kuuli huudon kaikkujen linnassa: "Herätkää, Glamis murhaa unen eikä Cawdor nuku enää koskaan. Macbeth ei nuku enää koskaan." Tämä Macbethin sairaassa miellesään kuulema huuto oli tosi, sillä hän ei murhansa jälkeen enää koskaan nukkunut. Tietynlaisessa houretilassa hän eli loppuelämänsä, mutta oikeaa unta hän ei enää kyennyt näkemään.

Kokonaisuutena Macbeth oli näytelmä, joka todella sai ajattelemaan - mennyttä ja tulevaa. Pahuutta on aina ollut maailmassa, myös Macbethin aikana, ja se tuntuu lisääntyvän koko ajan. Macbeth avasi silmät katselemaan maailmaa kenties eritavalla, se auttoi huomaamaan, että pahalta ei voi välttyä missään, eikä kaikkiin tuntemiinsaakaan ihmisiin voi luottaa. Tämän päivän uutisissa saa kuulla pommiräjähdyksistä, murhista ja terrori-iskuista joka puolella maailmaa. Macbeth oli tavallaan oman aikansa terroristi, joka toiminnallaan osoitti, että ihmishengillä ei ole minkäänlaista arvoa. Maailmaa ei voi parantaa, mutta ehkä jokainen meistä voisi itsessään ja omassa käytöksessään kiinnittää huomiota siihen, ettei tekisi niin kuin Macbeth, vaan arvostaisi jokaista ihmistä. Kuunnelkaamme vanhan, paljon elämää nähneen miehen neuvoa: "Siunattu olkoon se, ken rauhaa rakentaa ja vihemiehet ystäviksi saa."

Laura Möttönen

Vallan kiemuroissa

Teoksessa on siis kaksi päähenkilöä, Macbeth ja hänen vaimonsa Lady Macbeth. Lady Macbethin valanhimoinen, ja julmakin luonne tulee heti näytelmän alkumetreillä hyvin esille. Kun Macbeth näyttävä **Johannes Lahtela** ilmoittaa saaneensa Cawdorin herran arvon ja suunnitelmastaan tappaa kuningas, on Lady heti täysillä mukana, jopa enemmän kuin itse Macbeth. Macbethin jalo luonne ei kuitenkaan

vielä tässä vaiheessa anna periksi - Hän on valmis perumaan aikensa. Lady Macbethin sydän on kuitenkin jo täynnä vallanhimoa, eikä ihmishenki merkitse hänelle mitään. Viekkouden ja intohimon avulla, joka on myös murhan ajatuksen myrkyttämää, Lady käskee Macbethia todistamaan tiensukuntoisuutensa ja rakkautensa murhaamalla kuninkaan. Hän tietää miehensä heikkoudet ja saakin niiden avulla alistettua

Macbethin omaan tahtoonsa.

Tunnelmaa on saatu käyttämällä myös musiikkia ja niin sanottua mustaa valoa eli ultraviolettilamppuja, jotka tuovat esitykseen omaa jännitystä. Erilaisiin kohtauksiin, kuten sotilaiden taisteluihin ja noitien puheenvuoroihin on saatu lisää potkua tiensukuntoisuutensa ja rakkautensa murhaamalla kuninkaan. Hän tietää miehensä heikkoudet ja saakin niiden avulla alistettua

Macbeth näytelmänä ja sarjakuvana

Macbethista on tehty myös sarjakuvaa. Käsikirjoittaja **Petri Hanninin** ja piirtäjä **Petri Hiltusen** vuonna 1999 tehty Macbeth vie synkkyuden Pennasen Macbethia pidemmälle. Sarjakuvan kuvat ovat hyvinkin synkän tuntuisia. Hyvin keksitty värityömi-

erityistä huomiota sarjakuvassa herättivät lähes kaikkien miesten pitkät hiukset. Tällä tavalla miehistä on saatu karskimman ja mahtipontisemman näköisiä. Ilmeet ja silmien luovat vakuuttavan yleiskuvan ihmisen tunteista. Esimerkiksi vihaisen Macbeth-

hin pitkät hiukset heiluvat, ihmisen katse on tyhjää täynnä, naaman ilme muuttuu happamaksi, hampaat ovat irvessä ja puhekuupla on ympäröity sahalaidoilla.

Sami Pirkola

Mikko Ronkainen

Kuoleman välikäsi

Vuosisatoja vanha William Shakespearen Macbeth -näytelmä herää uudelleen henkiin Jotaarkka Pennasen ohjaamana Vaasan kaupunginteatterissa. "Elämä on harhaileva varjo, keho näyttelijä, joka temppuilee ja rehki näyttämöllä hetken, ja on poissa. Se on hullun loru, täynnä huutoa ja vimmaa, mutta mieltä vailla." Nämä Macbethin sanat käyvät pelottavan tarkasti toteen näytelmän päähenkilöiden, Macbethin ja Lady Macbethin elämässä, mutta synkkien tapahtumien seurauksena. Kivi, Macbethin vallanhimo, pyörähtää liikkeelle, kun tieto Macbethin sotasaavutuksista kantautuu kuninkaan korviin. Arvostettu ja kunnioitettu kuningas Duncan ylentää Macbethin, Glamisin herran, kenraalin, Cawdorin herraksi. Nummen noidat, jotka edustavat näytelmän salaperäistä mystiikkaa, olivat ennustaneet tätä Macbethille, mutta

Macbeth Banquo -ystävineen vain nauroi ennustuksille. Yllättäen ensimmäinen ennustus siis toteutuu, kivi on liikkeellä. Macbethin vallanhimo tarttuu tilaisuuteen ja houkuttelee Macbethin näkemään edessään suuria mahdollisuuksia. Nyt hän on kruunun perimyjärjestyksessä seuraava ennen kuninkaan poikia; "Cumberlandin prinssi! Se on este johon hyvin saatan kompastua, ellen loikkaa siitä yli." Macbethissa itsessään on kuitenkin rehellisyyttä, ja arvostusta kuningasta kohtaan niin paljon, että vallanhimo tukahtuisi pian. Kivi ei vierisi pitkälle, vaan hidastuisi pysähdyksiin asti. Mutta Macbethin julma vaimo, Lady Macbeth työntää keinoja kaihtamatta nämä esteet pois kiven tieltä ja sysää pimeyden voimat liikkeelle. Kiven uudelleen pyörimään. Pyhäjoelta kotoisin oleva Karoliina Kudjoi on loistava valinta kauniin, viet-

televän, vallanhimoisen, älykään, nopean ja päämäärätietoisena Lady Macbethin rooliin. "Yksi pisara paha riittää myrkyttämään sielun kokonaan." Macbethin nouseminen Cawdorin herraksi herättää Lady Macbethin, ja siitä tämä saa ratkaisevan, sielun myrkyttävän pisaran. Hän houkuttelee miehensä murhaamaan heidän linnaansa vierailulle tulleen kuninkaan. Lady manipuloi miestään käyttämällä kaikkia naisen keinoja, mutta myös keinoja, joita vain miehen läpikotaisin tunteva vaimo pystyy käyttämään: "Sellaista on sinun rakkautesi. Etkö uskallakaan olla yhtä rohkea teoissa kuin olet haaveissasi? Himoitsetko sitä, mikä sinulle on elämäsi kaunein koriste, ja elät silti pelkurina, joka nielee tahtonsa ja huokailee kuin sadun kissa: "kalastaisin, mutta tassut kastuu!" Puvustuksen suunnittelija Andrey Von Schlippe on tehnyt

pea mutta tarkkaan harkittu.

Yö saapuu, ja se yö on viimeinen, kuoleman yö. Lady Macbethin luopuu hengestään sinä yönä, taakka on liian raskas. Macbethia uutinen vaimon kuolemasta ei liiemmin hetkauta, toteaa vain kylmästi: "Miksei kuollut tämän jälkeen, kun on aikaa surra?" Kaikilla Macbethin linnaa vastaan marssivilla sotilaille on oksa edessään. Kauem-paa se näyttää erehdyttävästi liikkuvalla metsältä. Jälleen toteutuu ennustus. Kauhun ja rai-von sekaisesti Macbeth päättää taistella viimeiseen asti: "Jos tänään meille hauta aukeaa, niin taistellen me käymme kuolemaan." Dramaattisen musiikin ja Macduffin miekan säestämänä käydään viimeinen taistelu, jossa Macbeth kohtaa voittajansa, paha saa palkkansa. Kiven liikkeelle pyöräyttäjät jäivät lopulta itse sen alle. Vasta sitten kivi pysähtyy, murskattuaan pahuuden saattelemana monta elämää. Raamatussa sanotaan: "Mitä hyödyttäisi ihmistä, jos hän voittaisi koko maailman, mutta tuottaisi sielullensa turmion." Näille ihmisille Skotlanti on koko maailma. Se, jolla on Glamis, Cawdor ja kuninkuus, omistaa kaiken. Väkivalloin hankittuna se tuotti Macbethille turmion. Sama Raamatun lause pätee nykyäänkin. Epäoikeudenmukaista Macbethin maailmaa on helppo verrata epäoikeudenmukaiseen nykymaailmaan. Macbeth on ajaton, kuten niin monet Shakespearen näytelmät.

Ilkka Ylikulju

hyvää työtä. Herttaisen ja kauniin linnanemäntä Lady Macbethin perusasu muuttuu hetkessä viekoittelevan vaimon houkuttelevaksi asuksi, joka edesauttaa Lady Macbethin käyttämiä ovelia keinoja. Lady Macbethin asuvalikoima onkin yllättävänkin sup-

"Kasvot kätkevät sen, minkä petollinen sydän tietää"

Dunsinainen linnassa kamari-nainen on kutsunut lääkärin valvomaan lady Macbethin unissakävelyä. Hetken kuluttua lady Macbeth saapuikin kynttilä kädessään aivan aaveen näköisenä. Hän nousee korokkeelle ja ikään kuin pesee käsiään. Samalla hän myös tunnustaa hirveät teot, joita he ovat tehneet. Lääkäri lähtee nopeasti lady Macbethin poistuttua nukkumaan. Hän ei olisi halunnut kuulla tunnustuksia, mutta pysyy niistä vaihi.

Lähellä Dunsinainen linnaa valmistellaan hyökkäystä. Macduffin joukot aikovat hyökätä. Sa-

maan aikaa linnassaan Macbeth tähystelee Birnamiin päin, kunnes kuulu naisen huutoa. Hetken kuluttua Seyton ilmoittaa Macbethille, että kuningatar on kuollut. Näytelmässä ei kerrottu, miten kuningatar kuoli, mutta hän teki luultavasti itsemurhan. Hän ei enää jaksanut kantaa sitä syyllisyyden taakkaa, mikä hänen sydäntään painoi. Vaikka hän oli vahvempi kuin miehensä, oli hän silti hauras tuolle syyllisyydelle.

Sanansaattaja tuo viestiä Macbethille: "Seisoin kukkulalla vartiossa, ja kun katsoin Birnamiin,

näin miten metsä lähti kulkemaan. Sieltä se tulee, kävelevä metsä!"

Macbeth ei usko, mutta kun katsoo itse Birnamiin päin, on hänenkin uskottava se; metsä todella liikkui linnaa kohti. Näytämä muuttuu hetkessä sotakentäksi, sotilaat taistelevat, miekat hohtavat valkoisena ja karmaiseva musiikki soi suurella taustalla. Macbethille ennustettiin, ettei hänen tarvitsisi pelätä naisen synnyttämää. Macduff ei ole naisen synnyttämä, vaan hänet keisarin leikattiin äitinsä mahasta. Mutta sitä ei Macbeth

tiedä. Taistelu jatkuu. Macbeth ja Macduff miekkailevat, ja kohta Macduffin miekka sivaltaa Macbethin pään poikki. Siihen päättyi vallanhimoisen Macbethin elämä. Valta, joka hankittiin väkivalloin ja kavaltaamalla, ei ollutkaan niin mahtavaa. Vallanhimo vei mukanaan. He menettivät kyvyn tuntea ja rakastaa ja heidän täytyi elää tekonsa tunnollaan. Tätä he eivät kestäneet. "Pelko, se murentaa ihmisen sisältäpäin... Ehkä siis itse oletkin suurin vihollisesi?"

Anne Pikkarainen

Kovaa ulkokuorta ja piilotettua sisintä

Vaasan kaupunginteatterin Jotaarkka Pennasen ohjaama Macbeth ei keskity Macbethin sen kummempin kuin ladyynkaan. Karoliina Kudjoiin tulkitseman Lady ja Johannes Lahtelan näytelmän Macbethin tunteiden kuvaukset ovat lavalla tasoissa, joskin lady kiinnostavammalla luonteellaan vie katsojan huomion itseensä. Jotaarkka Pennasen ohjaamassa Macbethissa suomennus on Matti Rossin, mikä tekee näytelmän vähemmän runolliseksi, mutta helpommin ymmärrettäväksi. Roolissaan Karoliina onnistuu loistavasti tulkitse-

maan Lady Macbethin kovaa ulkokuorta ja piilotettua sisintä. Viimeistään oinen kohtaus lady unissakävelyä avaa tien lady sisimpään ja paljastaan katsojalle sen, mitä hän piilottelee. Katsojalle välittyä loistavasti myös Lady Macbethin luonne keinoja kaihtamattomana painostajana. Valtaa saadakseen Lady aloittaa heti näytelmän alkuehetkillä miehensä painostamisen: "Sellaista on sinun rakkautesi. Etkö uskallakaan olla yhtä rohkea ja päättäväinen teoissa kuin olet haaveissasi? Himoitsetko sitä, mikä sinulle on elämäsi kaunein koriste,

ja elät silti pelkurina, joka nielee tahtonsa ja huokailee kuin sadun kissa: "kalastaisin, mutta tassut kastuu!" Tottahan lady painostus onnistuu, tuntee hän miehensä ja Macbeth lupautuu vaimonsa tahtoon: "Vaiti! Minkä mies vain uskallaa, sen uskallan. Kuin jousen viritän nyt ruumiini ja sieluni ja teen sen, mikä pitää tehdä."

Karoliina Kudjoi on itse sanonut esitystä voimakkaaksi, joka ei jätä ketään kylmäksi. Shakespearen 400 vuotta sitten kirjoittama näytelmä on edelleen ajankohtainen. Ahneus ja pahuus

ovat ajattomia inhimillisiä ominaisuuksia. Missä on raja, kun tavoitellaan sitä, minkä haluaa saavansa? Mitä keinoja on valmis käyttämään? Millaisten syyllisyyden tunteiden kanssa uskoo vielä pystyvänsä pärjäämään? Kuten Kudjoi on sanonut, jokainen löytää itsestään lady tunteita. Jokainen pyörittelee joskus näitä kysymyksiä mielessään. Jokainen pilkottaa jotain sisälleen, peittää ulkokuorensa alle. Jokainen meistä on joskus Lady Macbeth.

Tanja Muurinen

Hinnalla millä hyvänsä

"Macbeth" (1605- 1606) on loistava Shakespearen näytelmä, jonka tapahtumat sijoittuvat 1000-luvun Skotlantiin. Macbeth on skotlantilainen kenraali, joka kolmen noidan kiehtovan ennustuksen ajamana haluaa nousta koko maan kuninkaaksi hinnalla millä hyvänsä. Mutta hinta osoittautuu arvaamattoman korkeaksi, sillä väkivallan kierre tempaisee mukaansa maailmaan, jossa keneenkään ei voi luottaa ja murha johtaa vain uusiin murhiin. Vainoharhaisuus ja syyllisyys tuhoavat Macbethin pala palalta kaiken, mielenterveyttä myöten. Macbethia onkin sanottu Shakespearen synkimäksi teokseksi.

Roman Polanski teki Macbethistä elokuvan vuonna 1971. Se kuohutti aikansa kriitikoita väkivallallaan ja alastomuudellaan. Polanski uskalsi yhtenä ensimmä-

maisistä sen ajan ohjaajista tuoda väkivallan kameran lähelle, siihen aikaan suuret taistelut asetettiin yleensä kauas kamerasta. Hän käytti kuvauksissa vain yhtä kameraa sanoen, että useamman käyttö olisi filmin tuhlausta. "Turha on filmata kohtia, joita ei tule käyttämään", hän totesi Playboy, elokuvan julkaisijan haastattelussa. Tämä kertoo Polanskin lahjakkuudesta ohjaajana. Polanski pysyy uskollisena alkuperäiselle teokselle, mutta korostaa tapahtumien ankeaa tunnelmaa oman tyyliinsä mukaan. Hänen valintoihinsa vaikutti kuitenkin suuresti hänen vaimonsa traaginen kuolema hieman ennen Macbethin tekoa. Myös julkaisija Playboy näyttää vaikuttaneen Polanskin valintoihin.

Vikke Heiskari

Sana "ihminen" on mennyt säpäleiksi

"Niin kauas verivirtaan tullut oon, ett' yhtä vaivalloista takaisin on kahlata kuin mennä ylikin." Macbeth kuvailee näillä sanoilla epätoivoisia tunnelmiaan vaimolleen Lady Macbethille näytelmän lomassa. Tämä synkkä ja mystiikan täyttämä draama saa alkunsa kolmesta noidasta, jotka ilmestyvät voittoisasti sodasta palanneille Macbethille ja Banquolle, kahdelle uljaalle sota-päällikölle.

"Terve Macbeth, Glamisin herrara." "Terve Macbeth, Cawdorin herrara." "Terve Macbeth, Skotlantin kuningas."

Macbeth on syytäkin ihmeissään. Keitä ovat nämä ihmishylkiöt? Ovatko ne todellisia vai pelkkää "mielenharhaa"? Palattuaan kotiinsa hän saa kuulla saaneensa Cawdorin arvonimen, koska entinen petti kuninkaansa. Vallanhimo alkaa kalvaa hänen mieltänsä. Jos häntä kerran onnistunut toisen ennustuksen suhteen, niin miksei toinenkin voisi käydä toteen?

Shakespearen luoma, näytelmäsi kirjoitettu Macbeth, on ilmestynyt jo 1600 -luvulla. Alun perin sen on kääntänyt suomeksi P.J. Cajander, mutta nähdyn näytelmän käsikirjoituksen on kirjoittanut Matti Rossi. Cajan-

derin suomennos on kauniimpaa, mutta hankalampi tajuttavaa kieltä, kun taas Rossin enemmän nykysoomea. Sovitus ja ohjaus ovat Jotaarkka Pennasen käsialaa, ja lavastuksen ja pukusuunnittelun on hoitanut Andrey von Schlippe. Hän on onnistunut luomaan loistavasti keskiaikaisen linnan tuntua lavasteisiin, ja puvutkin ovat ajanmukaisia. Musiikin on suunnitellut Markus Fagerudd. Mielestäni musiikki näytteli hiukan sivuosaa (ehkä tarkoituksellisesti); ainakaan itselleni ei jäänyt oikein mieluiseksi musiikista näin jälkeensä. Tosin taistelukohtauksissa musiikki loi hyvin sisältöä ja kuvasi tunnelmaa. Koreografiasta huolehtii Miia Viik. Kaiken kaikkiaan hän on onnistunut hyvin. Varsinkin taistelut herättivät mielenkiintoa. Valinnat olivat aika moderneja ja ehkä hiukan radikaalejakin niin vanhaan näytelmään, mutta pohjimiltaan lopputulos sopi hyvin kuvattuun miljööseen. Itse olisin kyllä valinnut jotakin hiukan realistisempaan näköistöön, mutta ymmärrän hyvin, että voisi olla vaikea toteuttaa käytännössä kiivaat miekkailut.

Taneli Heikkilä

Ken miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu

Veritekoja tulee pikku hiljaa lisää, ja painolasti pariskunnan yllä kasvaa. Lady Macbethkaan ei voi enää estää huonoa omatuntoa, sillä surmatyöt tulevat jo hänen uniinsa. Hän harhailee unissaan ympäri linnaa, on pesevinnään "pikku kätösiään" puhtaaksi olemattomasta verestä, joka on tahrinut ne ikiajoiksi. Macbethin pelko alkaa mennä jo neuroottisuuden puolelle tässä vaiheessa. Hän rientää noitien luokse pyytämään heiltä uutta ennustusta, mutta kavahtaa pahoin saadesaan kuulla, että hänet on kukistava mies, joka ei ole naisesta syntynyt. Lopulta petos ilmenee

kuitenkin. Se valkenee entisen kuninkaan pojalle, Malcolmille, ja hänen soturilleen Macduffille, jotka käyvät taisteluun raukka- maista Macbethiä vastaan. Lady Macbeth surmataaan, ja Macbeth jää käytännössä yksin puolustamaan linnaansa ja kruunuaan. On selvää, ettei Macbeth tule selviämään, vaikka hän luottaakin sokeasti omaan voittamattomuuteensa. Ja vaikka hän selviäisikin, viikkauksella ja väärillä hankitusta vallasta ei olisi jäljellä mitään. Lopulta paha saa palkkansa, ja hyvä voittaa, ainakin nimellisesti.

Saara Pakaslahti